

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківське обласне історико-археологічне товариство

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 150-річчю з дня народження
академіка В. П. Бузескула

10–11 жовтня 2008 року

Харків
ТОВ «НТМТ»
2008

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2)Ук52

П78

Художник *С. Е. Кулинич*

ФОНД
ОЛЕКСАНДРА
ФЕЛЬДМАНА

Харківське обласне історико-археологічне товариство висловлює подяку фонду «Фонд Олександра Фельдмана» за тісне і плідне співробітництво в межах програми «Слобожанська Клію», фінансову підтримку, надану експедиціям харківських археологів у проведенні польового сезону 2008 року, й допомогу у виданні цієї збірки.

П78 Проблеми історії та археології України: Матеріали VI Міжнародної наукової конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження академіка В. П. Бузескула (Харків, 10–11 жовтня 2008 р.). — Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. — 104 с.

ISBN

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2)Ук52

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Матеріали VI Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 150-річчю з дня народження академіка В. П. Бузескула

10–11 жовтня 2008 року

Відповідальний за випуск *С. В. Д'ячков*

Художній редактор *С. Е. Кулинич*

Комп'ютерна верстка *Ю. І. Цитковська*

Коректор *І. Л. Д'яченко*

Свідоцтво ДК № 1748 від 15.04.2004

Підписано до друку 20.09.2008. Формат 60×84/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 12,09. Наклад 300 прим.

ТОВ «НТМТ». пр. Леніна, 58, к. 108, м. Харків, 61072

ISBN

© Колектив авторів, 2008

РАННИЙ ЖЕЛЕЗНЫЙ ВЕК

Л. І. Бабенко (Харків)

КУРГАННИЙ МОГИЛЬНИК V СТ. ДО Н. Е.

БІЛЯ С. ПРОТОПОПІВКА ДЕРГАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ НА ХАРКІВЩИНІ

Протопопівський могильник знаходився в урочищі «Могилки», на правому березі р. Нецвітайка (права притока р. Уди), на південній околиці однойменного села і нараховував 15 курганів, безсистемно розташованих одне біля одного на відстані 20–40 м. Досліджувався на протязі двох сезонів — у 1973 р. експедицією УТОПІК (керівник Н. Г. Коленченко) та в 1976 р. і експедицією ХІМ (керівник В. Г. Бородулін). Було розкопано 8 курганів та дообстежено 3 зруйнованих поховання.

Насипи курганів мали круглу у плані форму, лише в кургані № 2/1973 був зафіксований овальної форми насип, витягнутий у меридіональному напрямі. Більшість насипів збереглися на висоту до 1 м, у двох курганів висота наближалася до двох метрів. Сліди трізни зафіксовані у двох випадках. У декількох курганах відзначена наявність глиняного викида.

Серед поховальних споруд можна виділити конструкції двох типів. Абсолютно переважаючий тип поховальної споруди — ґрунтові прямокутні ями. Дерев'яна гробниця стовбової конструкції зафіксована в одному випадку. Площа могил коливається від 2,15 до 8,37 м², глибина могил від рівня стародавнього горизонту зафіксована у 6 випадках, коливається від 1,6 до 2,15 м. Усі могили орієнтовані у меридіональному напрямі.

Поховання здійснені за обрядом інгумації, кісткові рештки небіжників зафіксовані у 9 похованнях. У могильнику переважають одиночні поховання (8 випадків), лише у кургані № 2/1976 зафіксовані рештки двох небіжників. Орієнтування небіжників визначено у 5 випадках — усі без виключення лежали головою на південь. Пануюче положення кістяка — витягнуте на спині, ноги прямі, руки вздовж тулуба. В двох випадках небіжник лежав під західною стінкою (№ 1/1973, 1/1976), в одному — по центру могили (№ 5). В парному похованні (№ 2/1976) небіжники були розміщені вздовж східної та західної стінок могили.

Найбільш цікавою рисою поховального обряду Протопопівського могильника є присутність різноманітних наборів кінського спорядження, що визначають символічну присутність у могилі безпосередньо

верхового коня (№ 3 та 5). Напутня м'ясна їжа відома в одному випадку — у південно-східному куті могили кургану № 1/1973 разом з ножем знаходилися кістки дрібної рогатої худобини.

Із 11 поховань у трьох інвентар був відсутній, що, ймовірно за все, слід пов'язувати з їх пограбуванням. Решта поховань також була пограбована, отже у жодному випадку ми не маємо справи з більш-менш повним комплектом інвентарю, що супроводжував похованих. Найбільш репрезентативна категорія поховального інвентарю — предмети озброєння, що були присутні у 7 похованнях. Чисельно переважають бронзові наконечники стріл (від 2 до 142 екземплярів виявлені у 6 похованнях). У чотирьох комплексах були присутні залізні наконечники списів чи їх залишки — у трьох похованнях (№ 1/1973, 1/1976, 5) по одному, ще в одному (№ 3) — два. Окрім кургану № 1/1973, наконечники списів супроводжувалися знахідками втоків. Захисний обладунок репрезентований одним випадком — в кургані № 5 дещо вище кісток тазу похованого зафіксовано залишки шкіряного поясу.

Предмети кінського спорядження виявлені у двох похованнях, в обох випадках вони знаходилися у спеціальних нішах. Не виключено, що в кургані № 3 знаходився майже повний комплект деталей однієї вуздечки — 2 бронзові псалія з залишками сильно корозованих залізних вудил, нащічники, налобники, дрібні вуздечні бляхи, ворварки. Комплект з кургану № 5 менш повний — відсутні вудила та псалії, але знаходилася така рідкісна нагрудна прикраса як підвіска-лунниця. Її доповнювали 2 нащічника, 2 пряжки, 24 дрібні бляшки та 3 ворварки. Ще одна ворварка виявлена в похованні кургану № 1/1973, але вона могла бути оздобою і військового спорядження. У чотирьох похованнях виявлений глиняний посуд — дві амфори та два глечики: дворучний та без ручок. Знаряддя праці репрезентовані залізними ножами з кістяною рукояткою.

Хронологічні рамки могильника за предметами інвентарю обмежені другою-третьою чвертю V ст. до н. е., що і визначає термін його функціонування.